

Váleční důstojníci - obrazové zdroje

Autor: Stefan Benz

Didaktický komentář a očekávané výstupy

Obrazové zdroje patří k médiím, a ta bývají v rámci výuky dějepisu hojně využívána - už jen proto, že by se žáci měli naučit s obrázky zacházet metodicky, tedy kriticky. Obrázky totiž dodnes intenzivně ovlivňují náš názor na svět, jakkoliv je to dnes často spíše v jejich pohyblivé podobě (film, video, televize). Zatímco vyobrazení italského důstojníka podtrhuje internacionální komponentu třicetileté války jakožto celoevropského konfliktu (komandant městské posádky Kronachu byl rozeným Turkem), epitaf franského oficíra ve venkovském kostelíku je exemplárním příkladem účastníka války s výhradně lokálním významem, jehož příběhy je možné zkoumat přímo na místě. Teprve srovnání obou uměleckých forem (v případě epitafu se přesněji řečeno nejedná o obraz, nýbrž skulpturu) žákům dovolí zformulovat naraci (cvičení rekonstrukční kompetence), jelikož jim umožňuje vyjít z kontrastu. Samotné vyobrazení „per se“ nám totiž často poví velice málo nebo vůbec nic.

V každé učebnici najdeme dobové portréty švédského krále Gustava Adolfa a císařského generalissima Albrechta z Valdštejna, kterými se můžeme v úvodu výkladu před samotným srovnáním výše uvedených obrazových zdrojů krátce zabývat. Učebnice často obsahují i podobizny dalších prominentních bojujících, případně je možné je snadno obstarat. Zde předkládané zdroje skýtají pohled na méně významné důstojníky. Můžeme se samozřejmě ptát, jaké doklady - zejména obrazové povahy - bychom vůbec mohli mít o obrovském množství žoldněrů, kteří zemřeli, aniž by se dochovala jejich jména či podoba.

Bylo by smysluplné předložit Borrovi biografii nejprve bez jeho podobizny. Obširně například na [http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-del-borro_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-del-borro_(Dizionario-Biografico)/) (Gino Benzoni, *Del Borro, Alessandro di*, v: *Dizionario Biografico degli Italiani*, svazek 36 [1988]). Žáci pak mohou srovnat vlastní představu o jeho zevnějšku se skutečností. Již zkraje je tak možné dekonstruovat stereotypní představy a vojácká klišé. Kromě toho bychom měli položit otázku, do jaké míry by v dnešní době byla (ne)možná takováto vojenská kariéra ve službách tolika různých pánů.

Otázky vycházejí z interpretačních schémat pro obrazové zdroje, které zavádí didaktika dějepisu. Měli bychom se zabývat tím, jak tato vyobrazení působila na tehdejšího pozorovatele (rekonstrukční kompetence, narativní kompetence) a srovnat toto působení s naší dnešní recepcí, což nám umožní podrobit ji hlubšímu zkoumání (nejprve schopnost úsudku, následně orientační kompetence), a konečně je v určitém rozsahu dekonstruovat - to je v případě konvenčně pojatého pomníku o poznání jednodušší než v případě umělecky hodnotného ztvárnění Borra, které je dekonstruovatelné pouze z našeho dnešního pohledu, které však na Borrovy současníky zcela jistě působilo úplně jinak. Z interdisciplinárního pohledu tímto srovnáním mistrovského díla s uměleckým dílem nanejvýš průměrným posilujeme estetickou kompetenci, tedy schopnost hodnocení lidských výtvorů.

Otázky jsou tentokrát zamýšleny spíše jako pomůcky pro formulaci a jako náměty, které je nutné přizpůsobit okolnostem a které by neměly tázajícího při formulování úloh svazovat. Z pohledu vojenské historie je možné zabývat se tím, že se voják 17. století pouze propůjčoval do něčích služeb; neočekávalo se, že by se identifikoval s pohnutkami svého vojevůdce: armády válčících stran nebyly z pohledu vyznání homogenní; nejpozději od Švédské války roku 1630 považovaly vždy danou zemi a její obyvatele za válečnou kořist, bez ohledu na to, zda se jednalo o zemi spřátelenou či nepřátelskou (otázka 6).

##BILDER

Otázky k vypracování s očekávanými výstupy

1. Popište obě podobizny; pokuste se najít rozdíly mezi oběma muži, kteří byli téměř vrstevníky! Mějte na zřeteli, že se v obou případech jedná o důstojníky.
2. Kdo je vám sympatičtější, koho byste za temné noci nechtěli potkat?
3. Künßberg má na sobě brnění, ačkoli jej palné zbraně třicetileté války mohly snadno propálit, jako ochrana je tedy k ničemu. Vysvětlete, proč je podle vás zobrazen právě takto?

Nezapomeňte, že se tento památník nachází v kostele!

4. Oblíbeným mottem žoldnéřů této doby, kteří byli zároveň "obchodníky se smrtí" nebo, chcete-li, "válečnými podnikateli", bylo: "Válka musí žít válku". Zejména Albrecht z Valdštejna se jím důsledně řídil: tento císařský generalissimus se rychle stal jedním z nejbohatších mužů Evropy. Vztáhněte tuto skutečnost na podobiznu Borra.
5. Na nás dnes podobizna Borra působí téměř jako karikatura. Ta však jistě nebyla tím, co si Borro u malíře objednal (pokud tedy byl tím, kdo umělce vytvořením malby pověřil, jak se dá předpokládat). Má na sobě nejmódnější oblečení své doby, které přišlo ze Španělska. Španělsko bylo tehdy velkým vzorem zbytku Evropy, jeho madridský dvůr udával trendy, na druhou stranu byl obávaný pro svoji velkou vojenskou moc a bohatství, které do Španělska proudivo z jeho amerických kolonií. Vměšovalo se do francouzské občanské války, jeho armáda se pokusila dobít Anglii, již dlouho bylo ve válečném stavu se svými nizozemskými kalvinistickými poddanými a od začátku války pomáhalo penězi a posilami (vojáků i důstojníků) císaři, který byl blízkým příbuzným královského rodu.

Vysvětlete - i s využitím obrazu - jaký dojem tehdy dělalo Španělsko na Evropu!

Pro informaci: <http://ieg-ego.eu/de/threads/modelle-und-stereotypen/das-spanische-jahrhundert-16.-jhd/friedrich-edelmayer-die-leyenda-negra-und-die-zirkulation-antikatholisch-antispanischer-vorurteile> (14.11.2017)

6. Srovnejte význam, který přisuzujete vyobrazení Künßberga, s následující pasáží, pocházející z deníku Johannese Brauna. Johannes Braun byl za války evangelickým farářem v Melkendorfu u Kulmbachu (1628-1637). Byl tedy poddaným markraběte z Brandenburgu, Kulmbachu (a Bayreuthu). Na vlastní oči viděl to, co popisoval¹. V roce 1632, na samém vrcholu války na území Bavorska, prchnul do domnělého bezpečí města Kulmbachu, o jehož ochranu se měli pod velením komandanta Muffela postarat důstojníci (mezi nimi i Künßberg) a vojáci:

„K tomuto nebezpečství [hrozbě epidemie, pozn. vyd.] přidala se i loupeživost vojáků, těchto privilegovaných zlodějů, jejich rozkrádání a rabování. Ti chlubili se dokonce tím, že se vloupávají do sklepů měšťanů, plundrují obchody, berou si všeho, co jim přijde pod ruku v domovech obyvatel nebo co je nabízeno na tržišti, a oficíři, kteří jim veleli, ve své hamižnosti tomu jen přihlíželi. Tak vypadaly jejich každodenní excesy za zdmi města, na tržišti, v uličkách a domech. Venku, před městskými branami, bez okolků přepadávali na cestách, ukrývajíce se na lukách a v lesích. Na ty, kdož přicházeli do města, aby kupovali či prodávali, se vrhali s tasenými zbraněmi a hrozivým láteřením a obírali je o

¹ Friedrich Zindel, *Deník z třicetileté války (něm. Tagebuchblätter aus dem 30-jährigen Krieg)*, naposledy vydáno: Klaus Spyra, Farnost Melkendorf 1007-2007, Melkendorf 2007, 217-282 (prvotisk v Historickém archivu Horních Frank ArchGAOfrk 32 (1934/35), svazek 2, str. 1-92, svazek 3, str. 1-53). Originál je v latině a dochoval se ve dvou rukopisech.

jejich vaky nebo si vzali to, s čím zamýšleli obchodovat a obrali je do poslední nitě. Lid venkovský neodvažoval se na tuto zlodějskou chásku žalovat. [...] Oficiři přivírali oči nebo k tomu dokonce svým dílem přispívali; chtěli totiž, aby jejich mužstvo, bez proviantu a měsíčního žoldu, bylo živo pouze z lupy, který ukořistí na sedlácích."